

Putovanje i život na »Mariji Imakulati«

Josip Splivalo, San Francisco - California

Na sidrištu u Servoli čekali smo red za iskrcaj tereta, jer je bilo više parobroda koji su prije nas bili stigli. To zapovjedniku nije bilo ugodno, jer što je brod više u luci, to je manja dobit. Ali to čekanje je bilo ugodno nama, posadi, jer je rada bilo malo, a hrana je bila svježja, dobra i obilna, a k tome i vrijeme je bilo veoma lijepo. Nestrpljivo smo čekali poštu, da čitamo vijesti naših milih i dragih. Ja sam dobio poduže pismo od moje drage majke, kao i obično pisano na talijanskom jeziku, ali bi takođe upotrebila i koju domaću riječ na našem jeziku kojom bi izrazila u jačoj mjeri svoju ljubav prema meni, što bi na mene jako djelovalo. Upravitelj stroja Nicklis takođe je primio od moje majke pismo, u kome me njemu toplo preporučila. On je bio iznenađen vidjevši kako je moja majka divno pisala, po čemu je procijenio da je veoma naobražena, i s tim u vezi čudilo ga je zašto sam ja gubio vrijeme i plovio u svojstvu »malog« na brodu. Bio je u tom pitanju znatiželjan i jednog me dana pozvao u njegovu sobu interesujući se o mom životu, kao i o mojima. On je bio veoma uljudan čovjek i uvijek se prema meni lijepo ophodio, mnogo bolje nego ma ko od ostalih na brodu. Još i prije nego što je bio primio pismo od moje majke, često bi se samnom šalio i govorio mi je: da ja nijesam Dalmatinac, već »Toskanac«, budući sam govorio talijanski »a l a t o s c a n a«.

U subotu poslije našeg dolaska u Servolu, većina momčadi, odjevena u svećanim odjelima, sakupila se pri »bar-karižu« (izlazu) i čekala čamac koji ih je imao odvesti na kopno. Među ostalim bio je i onaj visoki Arap, koji se bio sakrio na brodu za vrijeme našeg boravka u Bonu. On je bio obučen u vrlo slikovitu arapsku narodnu nošnju, kakovu nikad ranije nijesam bio vidio. Ne samo što se te večeri iskrcao sa broda, već ga više nijesmo nikako vidjeli. Među momčadi se govorilo: da on nije običan Arap, već neki mladi »šeik« (poglavica nekog plemena); da je imao dosta novaca, i da je odista bio potkupio nekog ložiča, takođe Arapa, da ga sakrije. Da li je ovo bila istina ili samo maštanje nekog mornara koji je imao jače razvijenu maštu, nije mi poznato, ali za mene je bio veoma zanimljiv, i veoma interesantan događaj, koji ću kasnije prepričavati mojim mještanima.

Na brod je došao novi sobar, rodom iz Kalamote, iz kojeg je mjesta takođe bio zapovjednik. Zapovjednici brodova uvijek su nastojali da za »kamarota« (sobara) imaju nekog iz svog mjesta, da bude osoba u koju bi se mogli »fidati« (imati povjerenja), i osobito nekog mladića koji je pripadao porodici koja je bila »obligana« (obavezna) kapetanu. Ta bi »obligacija« (obaveza) bila u tome što bi kapetan bio pozajmio za »pasad« (putovanje) nekom ocu ili starijem sinu, koji su krećali u tuđi svijet na rad, bilo da vade gumu u Novom Zelandu, da sijeku drva u nekoj šumi u Australiji, ili da love oštrige u Nju Orleansu. Dosta puta se čulo kad bi kapetani, želeći nekoga da prekore, kazali: »to mi je zahvala što sam ti mužu dao pasad«, ili »sina

izveo na more«. Ovaj novi sobar bio je veoma marljiv čovjek, od sasvim malo riječi; sa nijednom osobom na brodu nije se miješao. Uvijek se držao »salona« kao »lupar grote«, a na palubu bi izašao skoro jedino kad bi imao da ide po hranu. Od mornara sam čuo govoriti, da je to »domaće čeljade«, i da sa krpom uvijek nešto »liže« po salonu. Da takav sobar nije ni malo dobar za momčad, jer ne bi dao ni zrno kafe, ni kapljicu vina, više nego što je propisano, već moguće i manje.

Sobar pijanica koji je bio preuzeo rad kod strojara, bio je iskrčan. Ja sam morao ostaviti rad u salonu, i ponova otići na rad kod strojara, za koji sam bio posao i ukrcan na ovom brodu. Nadao sam se da ću dobiti platu od sobara za vrijeme što sam radio u salonu, jer je ona bila veća nego ona »maloga« kod strojara, ali sam se u toj nadi gorko razočarao, jer mi nije bila data ni para više od plate »maloga«. Zamolio sam kapetana Stipu Pederina da bi ovom pitanju govorio sa zapovjednikom, ali me on oštro ukori sa riječima: »kako te nije tako malašna sram tako govoriti, kad bi morao biti zahvalan što si se ukrcao »a lungo corso« (na dugu plovidbu). Nada i želja koju sam imao da ću dobiti platu sobara, nije se odnosila samo na novac, već sam u tome očekivao jedno priznanje za rad koji sam vršio veoma marljivo, i u svojoj sam duši bio ponosan da sam već bio »kamarjer«. Ovaj nepravilan i nepravedan postupak prema meni veoma me ogorčio, i ja sam po malo izgubio volju za rad. To nijesam mogao zaboraviti, i kad bi želio, jer su me strojari često puta zapitkivali: »te ga pagato il barba la paga del camarier«? (da li ti je zapovjednik dao platu sobara). Njihova pitanja bila su za mene teža nego da me je neko ubo štiletom, jer sam shvatio da oni svojim pitanjima žele da pokažu kako naši ljudi domoroci postupaju sa svojim.

Kod strojara bilo je sasvim malo rada, sve je bilo čisto i u redu, a pored toga oni nijesu na brodu jeli svaki obrok. Upravitelj stroja bio je skoro cijelo vrijeme odsutan; a strojar Veljak skoro nije ni izlazio, ali ga je svaku večer posjećivala vjerenica. On bi mi naveče rekao: »Spigoli, perche non ti va fora« (Splivalo, zašto ne ideš van?), jer mu nijesam trebao. Stvarno on nije želio da budem na brodu, da se slučajno ne približim njegovoj kabini, i da slušam njihove ljubazne razgovore. Njegovoj želji uvijek sam rado udovoljavao, jer bih na taj način bio ranije slobodan, i mogao sam se »petati« (priljubiti) uz vrata od kuhinje, gdje bi »ćukalo« (razgovarao) sa »malim« od kuhinje, ili bi otišao pod »kaštel« i tamo slušao raznovrsne mornarske priče, koje stvarno nijesu bile ni podesne za dječaka od trinaest godina.

Kad su se mornari vratili na brod, donijeli su vijesti o parobrodima koji su se nalazili u Trstu, a na kojima je bilo i mojih mještana. Ali nažalost nije bilo moguće da ih posjetim. Parodrod »Ilirija« bio je na pristaništu nedaleko

od nas, i tako pođosmo »nostromo« (voda palube) i ja sa našim čamcem, da posjetimo dva naša mještana. Nažalost ne nađosmo ih na brodu, što nam je bilo veoma žao.

Kapetan Stipe Pederin nastojao je na svaki način da momčad bude zaposlena. Ali to mu nije išlo za rukom, jer se brod bio u potpunosti uredio na putu iz Bone za Servolu, a »štive« (skladišta) se nijesu mogle čistiti, jer su bile pune. I zato je mornarima prijava boravak, tim više, kako sam već rekao, što je hrana bila svježija, obilna i dobra. Jedino vina nije bilo dovoljno. Mornari su zahtijevali da im se daje vino svakodnevno, umjesto tri puta sedmično, ali u tome nijesu uspjeli. Jednog dana, kad je naša momčad sjedala na »bokaportama« i ručala iz svojih tradicionalnih »gamela«, počela je pjevati, i to u ritmu izlaza pare iz stroja jedne tvornice koja je bila nedaleko broda, sljedeće stihove:

»Su i altri bastimenti passa vino ogni giorno,
ma su questa barca schiava — degli unichi rofiani
solamente tre volte«

(Na ostalim parobrodima daju vino svakodnevno, ali na ovom robovskom brodu neobičnih lupeža samo tri puta).

Parobrod »Marija Imakulata« pripadao je društvu »Unione Ragusea«, i na dimnjaku parobroda ovoga društva bila su dva slova: U. R., od kojih je momčad stvorila riječi »unichi rofioni« (jedinstveni lupeži).

Napokon je došao red i za iskrcaj našeg tereta. Iskrcavanje je trajalo malo vremena, jer se teret iskrcavao po moću mehaničkih dizalica. Trst je u ono vrijeme bio poznat kao luka gdje su se brodovi brzo ukrcavali i iskrcavali. Pored ostalih vrlina, Trst je izgubio i ovu kad je nepravedno bio predan Italiji od strane Lojda Djordja, po svršetku Prvog svjetskog rata.

Naši su se »bunker« (spremišta za uglj) napunili ugljena, učinila se voda, hrana je stigla na brod. Ovu je kapetan Stipe Pederin, kao obično, pregledao, da ustanovi da li je sve u redu stiglo. Ovoga puta ukrcali smo više hrane, jer smo imali izvršiti duže putovanje.

Kad je sve bilo uređeno, jedan remorker nas je od »rive« odalečio i naš pramac okrenuo prema širokom moru. Tako smo napustili Servolu i prosljedili prema Piranu, na putovanje za mjesto Poti u Rusiji, u pokrajini Georgiji, gdje smo imali krcati rudaču za Rotterdam, u Holandiji.

Bio sam neobično veseo da ćemo ići u Rusiju, i to u Crno More, o kojem sam, kao i njegovim gradovima dosta slušao od mojih mještana, starih mornara, kao i od mog oca i strica, koji su, kao dječaci tamo plovili sa jedrenjacima i krcali pšenicu. Već od davnina pšenica se izvozila iz Rusije, po cijelome svijetu, ali u korist prinčeva, velikih zemljoposjednika, dok je ruski narod, koji je svojim trudom zemlju obrađivao bio gladan i potlačen gore nego ikakva životinja. Ali svemu dođe svršetak, pa je napokon došao i »REKVIJEM« (zadušnica) ovoj nevjerovatnoj nepravednosti. Moja braća, Mato i Vicko, koji su tamo putovali na parobrodu »Nereo« pričali su mi mnogo o raznim gradovima na Crnom Moru, kao i to da se u nekima more sledi u zimsko doba. Došlo je napokon vrijeme, da se i ja upoznam sa nekim od tih gradova.

Po odlasku iz Servole držali smo se obale, jer je bura duvala. Kad sam sljedećeg dana ustao zapazio sam da putujemo uzduž dalmatinske obale, ali nijesam ni slutio da bismo prošli kroz Pelješki kanal. Upravitelj stroja Nicklis,

bio je već na palubi, i pokazujući mi razne predjele, reče mi da ćemo sigurno proći kroz moj omiljeni »konal«. Odmah sam potražio nostroma Miha Suhora, da se uvjerim o tome, i on mi reče da je zapovjednik zaista odlučio da kroz konal prođe. Ali zapovjednik nije tu odluku donio iz nekih sentimentalnih razloga, jer se time gubi u putu, već sa razloga što je duvala jaka bura. Brod je bio prazan, i bilo je uputnije ploviti pokraj dalmatinske i albanske obale, nego se držati sredine Jadrana ili pogotovo talijanske obale.

Kapetan Stipe Pederin, nostromo Suhar, i naročito ja, bili smo veseli da ćemo kroz konal proći, i pripremismo nešto bijelog platna s kojim ćemo pozdraviti naše mile i drage, koji ni u snu nijesu očekivali naš prolazak. Bila je nedjelja, i baš oko podne prolazili smo konalom, kad sam morao da poslužim jednog strojara, koji je imao da nastupi stražu u podne. Ali njegovom dozvolom, poslužio ga je »mali« od kuhinje, kako bih ja bio slobodan za vrijeme prolaza konalom. Velika je razlika u osjećanjima koje čovjek proživljava kad prolazi pored mjesta koje vidi po prvi put, i onih mjesta koja od mladih dana poznaje, i od kojih mu je svaki kamen u dubokom sjećanju, a mnogi predio vezan za razne uspomene. Veoma je bilo zanimljivo vidjeti, meni po prvi put, kako se naš krasni konal postepeno otvara. Kad smo u njega potpuno ušli izgledalo je kao da se otok Korčula i poluotok Pelješac međ sobom grle.

Zapovjednik je dao nalog da se prolazeća mjesta pozdravlja zviždukom broda, što je bio uostalom običaj kod svih kapetana kad su prolazili velikim brodovima. Tako su svi mještani izlazili da pozdrave brodove, bez obzira dali je bilo na istima mornara iz dotičnog mjesta.

Prolaz velikog broda kroz naš konal uvijek je prouzrokovao veliko oduševljenje kod naroda. To se oduševljenje prenosilo iz generacije u generaciju. Kadgod bi se u našem konalu pojavila čak i bracara svak bi je gledao, a oni koji su imali durbine trčali bi svojim kućama po njih i posmatrali su iz »sulara« ili prikuće sve dok brod ne izčezne sa vidika. U momentu nestanka u duši bi osjećali neku tugu i neku prazninu. Mi bi djeca uvijek nestrpljivo čekali i osluškivali kad će »mareta« (val) broda udariti o kopno, a kad smo bili pokraj mora nestrpljivo bi na »purpurelama« čekali kad će val udariti u most. Tako smo sa nestrpljenjem te valove očekivali, da bi često puta i more neopaženo prešlo preko naših nogu, jer bi se valovi prebacili i preko mosta. To su bili tako značajni doživljaji u našim mladim godinama, tako da se i danas, poslije više decenija uživanja misleći o njima.

Moja majka je morala čuti zvižanje parobroda odmah u početku, jer čim sam opazio kuću u Kraljevića selu, odmah sam je opazio na prozoru, odakle je sa velikim našim durbinom posmatrala brod, i čim je pročitala ime broda, tada je počela mahati velikom bijelom maramom, na koje sam pozdrave veselo odvrtao. To su bili vidni izrazi dubokih i plemenitih osjećaja ljubavi majke prema njenom sinčiću, i mojih prema majci, koji nikada ne izčezavaju pa bilo da se i hiljadu godina živi. Svi su nam mahali, bilo oni iz kuća, ili oni koji su bili na putu iz crkve kući, pošto je bila nedjelja. Kad smo došli ispod Smokvica — to je jedna »punta« (rt) nedaleko od naše vlake — jedan dobar »reful« (udarac) bure zapuhao je u naš visoki bok broda, i brod se nešto nagnuo. To je bio kao neki pozdrav, s kojim nam je naš konal zaželio sretno putovanje. Prolazeći pokraj

punte od Liberana zapazili smo tri visoke sestre Brajkove i tri sestre Košovića, odjevene u dugim haljinama i sa širokim šeširima sa velikim perjanicama, koje su se iz crkve vraćale kućama. Tu ih je čovjek mogao u toku mnogih godina vidjeti svake nedjelje, na istom mjestu, i u isto vrijeme, kao da su se držale kronometra. I one su nam mahale sa njihovim bijelim svilenim maramicama.

Parobrod je zviždao ne samo prolazeći pokraj Vignja, već i pored Kučišta i Orebića, jer je u svim tim mjestima bilo starih pomoraca, kojima bi srce jače zakucalo kad bi vidjeli koji brod i čuli njegovo zviždukanje. I prolazeći pored Korčule također bi se zviždalo, ali narod ovoga grada nije tako srdačno odvrtao, jer je na brodovima bilo sasvim malo mornara iz Korčule, najviše po koji »marangun« (drvodjelac). Sa svjetionika Sestrice, na izlazu iz konala, pozdravili su nas tri puta sa zastavom. Taj me pozdrav veoma ganuo, jer sam se tog momenta sjetio jednog nesretnog slučaja, koji se dogodio kada sam još kao đak bio na parobrodu »Drugi« koji je pripadao korčulanskom društvu, a brod je išao po nevremenu od »šiloka« da preuzme mrtvo tijelo djeteta od svjetioničara, koje je bilo umrlo prije nekoliko dana, i kući ga nije mogao više držati.

Ja bih i dalje sa visoke palube bio gledao kako se udaljemo od mog rodnog kraja, ali sam morao ići na svoju dužnost. Pred večer nije smo mogli više vidjeti vrh brda sv. Ilije na Pelješcu, i nije smo usljed mraka mogli više vidjeti obale dok ne stigismo u otrantski tjesnac, nedaleko od albanske obale. Nastavismo putovanje duž grčke obale, i to me podsjetilo na ono što mi je otac pripovijedao, a to je bilo slijedeće:

»Moj je otac bio najstariji od troje djece, koji su ostali siročad, jer im se otac utopio svojim brodom u Sredozemnom moru. Majka nije imala mogućnosti da uputi u život mog oca, i stoga ga je poslala u Aleksandriju k svome rođaku koji je tamo živio, a koji u to doba nije imao djece. I tako, jednog dana majka ga predade poznatome pelješkomu kapetanu koji je zapovijedao jednom jedrenjačom koja se bila nakrcala bjelog kamena, sa Ivernika, a koji se upotrebljavao u Aleksandriji za gradnju palača. Kad su jedrili nedaleko od grčke obale opazili su da gusari hitro voze prema brodu. Zapovjednik je odmah naredio da pramac broda okrenu na otvoreno more i da se svak pripremi na odbranu. Udaljiti se od obale nije bilo lako, jer je bio slab vjetar, a brod je bio pun i težak. Svak je bio spreman da se brani sa puškama. I pored toga što su se hrabro i dobro branili, gusari bi ih bili uhvatili, da nije počeo duvati svježiji vjetar koji ih je odalečio od obale, a gusari se nijesu usudili da ih gone na otvorenom moru, daleko od obale«.

Na putu između Krete i Peloponeza počeli smo susretati parobrode raznih veličina i narodnosti. Tu smo se sreli sa: škunama, bracerama, kao i sa velikim kajičima koji su imali latinska jedra. Imali smo stvarno i u Dalmaciji svakojakih jedrenjaka, ali nikad nijesam vidio odjednom toliki broj. I to je trajalo sve dok ne stigismo do ulaza u Dardanele. Toliko sam se bio zanio posmatrajući jedrenjake i parobrode, kao i veliki broj velikih i malih otoka, da sam bio potpuno zaboravio na rad koji me čekao, i strojari su me više nego jednom pozivali na rad, i to ne lijepim riječima, u čemu su Trščani bili pravi majstori. Više nego jednom strojar Veljak mi je doviknuo: »porco de mulo« (prase malo). Dugo vremena sam razmišljao zašto je on tako prema meni naprasit, ali sam se napokon sjetio. Njemu je bilo poznato da je moj brat Vicko strojar, i da je u Trstu pohađao školu koju je s odličnim uspjehom završio, i to mu nije bilo prijatno.

Kad smo stigli na ulaz u Dardanele, brod se zaustavio da ukrca pilota, i u isto vrijeme brodu se približio neki brodić sa nešto svježije hrane, koju je momčad hitro podigla. Nostromo mi je dao koficu sa jajima da ih odnesem sobaru, i tako sam stavio dva jaja u džep, koja smo poslije večere mali od kuhinje i ja slatko pojeli. Putovanje kroz Dardanele toliko je interesantno, da nijesam znao na koju ću stranu gledati. Ali srećom brod je išao s malom brzinom, i tako sam mogao sve potanko gledati. Kroz Mramorno more plovili smo većom brzinom, ali kad smo već bili blizu Carigrada jedva smo se kretali usljed velikog broja parobroda. Tu je bilo ratnih brodova raznih država, jer se tada vodio balkanski rat. Rat na Balknu nije pretstavljao ništa izvanrednog, jer su strani interesi često stvarali ratove, budući je cio Balkan bio jedna velika kolonija u rukama vevlasti, koje su uz pomoć domaćih razbojnika tlačili balkanske narode i koristili se njihovim narodnim bogatstvima. Balkanski narodi su stotinama godina živjeli u velikoj bijedi i nevolji, a domaći i tuđi gusari živjeli su raskošno i u velikom blagostanju. Ali je i tom životu došao kraj, kad su Narodno-oslobodilačke armije za uvijek oslobodile veći dio Balkana, i omogućile balkanskom narodu kulturno i ekonomsko razvijanje u bratstvu i jedinstvu.

Ratni brodovi koji su se bili sakupili u Carigradu nijesu bili došli da skrate trajanje rata, već da čuvaju svoje interese, i da njihovom prisutnošću utiču na tok rata, da svrši onako kako su oni to bili odredili ranije nego su rat na Balkanu bili ispleli. A moguće da su se ratni brodovi bili tu sakupili u prvom redu da spriječe da Rusija ne bi osvojila Bosfor, i tako dobila izlaz na otvoreno more. Moguće da su države sa zapada i bile stvorile rat na Balkanu u nadi da će time privući i Rusiju da stupi rat.

(Nastavit će se)